

Ekonomické výsledky producentů mléka

Kontaktní pracoviště FADN ČR (Farm Accountancy Data Network), které je součástí Ústavu zemědělské ekonomiky a informací (resortní organizace MZe), zajišťuje každoročně sběr výrobních a ekonomických dat reprezentativního souboru zemědělských podniků.

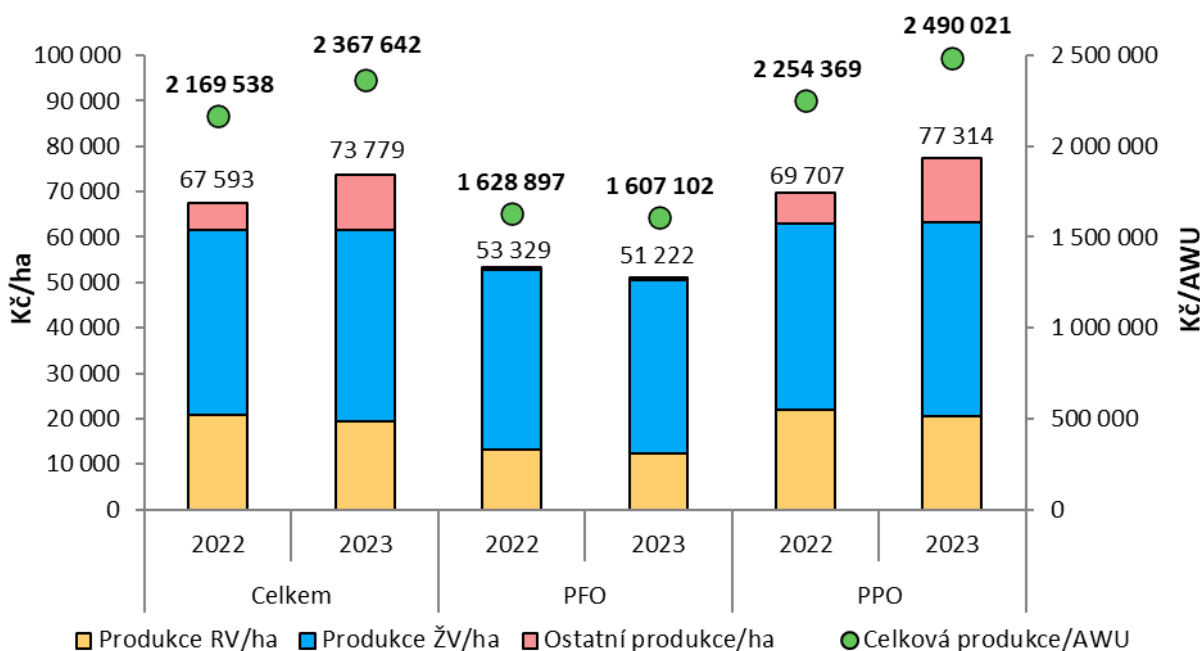
Výběrový soubor FADN v účetním roce 2023 zahrnoval celkem 129 podniků výrobního zaměření produkce mléka, které reprezentovaly celkem 777 zemědělských subjektů v ČR. Podniky této výrobní specializace se významně podílejí na obhospodařování zemědělské půdy v oblastech s přírodními omezeními, většina podniků (91,5 %) hospodařila převážně v oblastech ANC. Podíl výhradně ekologicky hospodařících podniků byl 20,9 % s převahou fyzických osob. Průměrná výměra obhospodařované zemědělské půdy byla 95,7 ha u podniků fyzických osob (PFO) a 1 018,6 ha u podniků právnických osob (PPO). Podniky právnických osob dlouhodobě vykazují vyšší podíl připachtované půdy, v roce 2023 obhospodařovaly 81,7 % připachtované půdy a pouze 18,3 % půdy vlastní. Naopak podniky fyzických osob obhospodařují více vlastní půdy, konkrétně v roce 2023 vykázaly 45,2 % vlastní půdy a 54,8 % připachtované půdy.

Produkce

Hodnota celkové produkce podniků se meziročně zvýšila o 9,2 % na 73 779 Kč/ha a na její tvorbě se z 57,2 % podílela živočišná produkce, dále rostlinná produkce (26,2 %) a ostatní produkce (16,7 %). Podniky právnických osob v roce 2023 dosáhly hodnoty celkové produkce 77 314 Kč/ha, u podniků fyzických osob byla zaznamenána hodnota 51 222 Kč/ha.

Jedním z ukazatelů, kterým lze zhodnotit ekonomickou efektivitu podniku, je hodnota celkové produkce vztážená na vstup pracovní síly. Vstup práce je reprezentován ukazatelem roční pracovní jednotka (Annual Work Unit = AWU), což odpovídá 2 000 odpracovaným hodinám za rok. Dlouhodobě vyšších hodnot celkové produkce vyjádřené na roční pracovní jednotku (AWU) dosahují podniky právnických osob (2 490 tis. Kč/AWU v roce 2023), u podniků fyzických osob byla v roce 2023 zaznamenána hodnota 1 607 tis. Kč/AWU. U PPO došlo k meziročnímu zvýšení hodnoty tohoto ukazatele o 10,5 %, naopak u PFO došlo k mírnému poklesu o 1,3 %.

Graf 1: Celková produkce

Vysoká intenzita živočišné výroby klade zvýšené nároky na vstup práce. Podniky zaměřené na produkci mléka vykazují vysoké hodnoty vstupu pracovní síly, v roce 2023 uvedly PFO 3,19 AWU/100 ha a PPO 3,10 AWU/100 ha.

V rámci této výrobní specializace je živočišná výroba nejvýznamnější složkou pro tvorbu hodnoty celkové produkce. V roce 2023 se na tvorbě hodnoty celkové produkce PPO podílela 55,3 %. U podniků fyzických osob byla výše podílu dokonce 74,8 %, což bylo ovlivněno vyšším počtem dobytčích jednotek (DJ) přepočtených na 100 ha z. p. (66,99 DJ/100 ha oproti 62,73 DJ/100 ha u PPO), dále nižší intenzitou rostlinné výroby a minimálním vlivem ostatní produkce. Na tvorbě hodnoty živočišné produkce se nejvíce podílela produkce kravského mléka a mléčných výrobků (84,0 %) následovaná produkcí hovězího masa, telecího masa a živých zvířat (15,1 %).

Hodnota živočišné produkce přepočtená na DJ se meziročně zvýšila u obou právních forem. U PFO došlo k nárůstu živočišné produkce o 1 841 Kč/DJ na 57 185 Kč/DJ (+3,3 %), u PPO bylo zaznamenáno zvýšení o 1 299 Kč/DJ na hodnotu 68 208 Kč/DJ (+1,9 %).

Meziročně došlo k poklesu realizační ceny kravského mléka o 3,8 % na hodnotu 11,15 Kč/l (v roce 2022 byla realizační cena mléka 11,59 Kč/l). Nadále pokračoval trend rostoucí mléčné užitkovosti, v roce 2023 došlo ke zvýšení dojivosti na hodnotu 8 940 l/dojnici/rok (+5,0 %). Zvyšující se dojivost dokázala kompenzovat nižší realizační cenu mléka, a tak i přes pokles ceny kravského mléka došlo ke zvýšení hodnoty živočišné produkce. Vyšší dojivosti dlouhodobě dosahují podniky právnických osob, konkrétně v roce 2023 to bylo 9 220 l/dojnici/rok, zatímco podniky fyzických osob vykázaly 7 347 l/dojnici/rok.

Hodnota rostlinné produkce meziročně klesla o 7,0 % na 19 303 Kč/ha a její podíl na celkové produkci tohoto VZ byl 26,2 %. Na meziroční pokles rostlinné produkce mělo největší vliv snížení hodnoty produkce obilovin (-15,9 %) a olejnin (-7,9 %), naopak u brambor došlo k růstu (+11,4 %). Hodnota produkce obilovin se na rostlinné produkci podílela 40,7 %, následovaly krmné plodiny (34,5 %), dále olejnin s 15,0% podílem a brambory (5,3 %).

Ostatní produkce u podniků právnických osob dosáhla hodnoty 14 125 Kč/ha, její podíl na celkové produkci v roce 2023 činil 18,3 % a na její tvorbě se nejvíce podílely tržby z prodeje energie z obnovitelných zdrojů (58,9 %), příjmy z ostatních výdělečných činností nezemědělského charakteru (19,2 %) a tržby za prodej zemědělských a ostatních služeb (13,5 %). Meziroční výrazné zvýšení hodnoty ostatní produkce (nárůst z 6 791 Kč/ha na 14 125 Kč/ha) bylo způsobeno především vyššími tržbami z prodeje elektrické energie z obnovitelných zdrojů. Vyšší výkupní ceny energií kompenzovaly chybějící provozní podporu, protože pro rok 2023 byl stanoven zelený bonus na provoz bioplynových stanic (BPS) v nulové výši. Provoz BPS byl tedy podporován zvýšením výkupních cen za vyrobenou elektrickou energii namísto dotace od OTE. Ve VZ produkce mléka provozovalo bioplynové stanice 26,8 % podniků právnických osob (22 podniků). U PFO je podíl ostatní produkce na celkové produkci minimální (1,2 %), v roce 2023 dosáhla hodnoty 630 Kč/ha a byla tvořena především tržbami z prodeje zemědělských a ostatních služeb.

Náklady

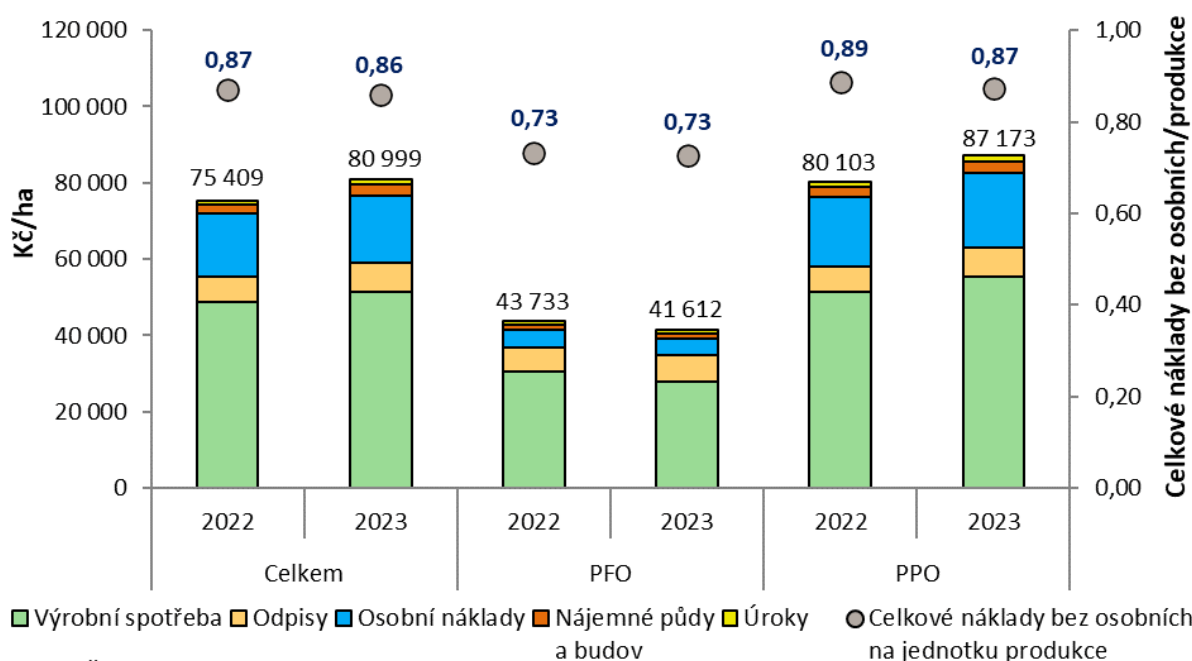
Celkové náklady podniků specializovaných na produkci mléka dosáhly v roce 2023 hodnoty 80 999 Kč/ha, což představovalo meziroční zvýšení o 7,4 %. U PPO došlo ke zvýšení o 8,8 % na 87 173 Kč/ha, zatímco u PFO celkové náklady klesly o 4,8 % na 41 612 Kč/ha. Výše nákladů podniků fyzických osob vykazuje ve srovnání s podniky právnických osob dlouhodobě nižší úroveň, v roce 2023 náklady PFO nedosáhly ani poloviny hodnoty nákladů PPO (47,7 %).

Náklady se skládaly z výrobní spotřeby (63,7 %), odpisů (9,3 %) a externích faktorů (27,0 %). Výrobní spotřeba zahrnuje přímé náklady a ostatní věcné náklady. Nejvýraznější složkou přímých nákladů jsou náklady na krmiva, které v roce 2023 tvořily 52,1% podíl z přímých nákladů. Meziročně došlo ke zvýšení nákladů na krmiva přepočtených na hektar z. p. o 5,2 % na 17 179 Kč/ha. I po přepočtu krmiv na dobytčí jednotku (DJ) došlo k růstu, a to o 4,2 % (na 27 137 Kč/DJ). Vyšší intenzita živočišné výroby u PPO reprezentovaná vyšší

dojivostí klade zvýšené nároky na spotřebu krmiv, v roce 2023 byly náklady na krmiva u PPO o 15 260 Kč/DJ vyšší než u PFO. Podniky fyzických osob produkují vyšší podíl vlastních krmiv než PPO, jejich podíl na celkové spotřebě krmiv (přepočtených na DJ) v roce 2023 činil 65,8 % a pouze 34,2 % spotřebovaných krmiv nakupovaly. Naopak podniky právnických osob více krmiv nakupovaly (56,1 %) a vlastní krmiva tvořila pouze 43,9 % z celkové spotřeby. Větší podíl nakupovaných krmiv je jedním z faktorů, který zvyšuje náklady na krmiva u podniků právnických osob.

Druhou položkou výrobní spotřeby jsou ostatní věcné náklady (náklady na budovy a stroje, energie, služby a ostatní náklady), u kterých bylo zaznamenáno mírné zvýšení o 2,1 % na 18 584 Kč/ha, na což měl největší vliv růst nákladů na budovy a stroje (+684 Kč/ha), naopak u energií došlo k poklesu o 9,4 % (-624 Kč/ha). U obou právních forem došlo k meziročnímu růstu odpisů, u PFO došlo ke zvýšení o 9,1 % na hodnotu 6 855 Kč/ha a PPO vykázaly 13,6% zvýšení na 7 682 Kč/ha.

Graf 2: Celkové náklady

Zdroj: Šetření FADN CZ

U nákladů na externí faktory byl zaznamenán nárůst o 8,8 % na 21 869 Kč/ha. Externí faktory jsou tvořeny osobními náklady, nájemným půdy a budov a nákladovými úroky. PPO v roce 2023 vykázaly náklady na externí faktory ve výši 24 233 Kč/ha, nejvýznamnější položku externích faktorů tvořily osobní náklady (19 695 Kč/ha). Naproti tomu u PFO byla zaznamenána hodnota nákladů na externí faktory ve výši 6 794 Kč/ha a osobní náklady činily pouze 4 447 Kč/ha. Výrazně nižší úroveň osobních nákladů je u PFO způsobena vysokým podílem neplacené práce. U podniků právnických osob došlo v souladu s trendem zvyšování mezd k růstu osobních nákladů přepočtených na placeného pracovníka o 7,2 % na 634 tis. Kč/AWU. Osobní náklady u PFO stagnovaly na úrovni roku 2022 (416 tis. Kč/AWU). Placené pachtovné za pronajatou půdu nadále vykazuje růst, meziročně došlo ke zvýšení o 12,8 % na 3 505 Kč/ha.

Dotace a podpory

Ziskovost zajišťují producentům mléka dotace a podpory. U podniků VZ produkce mléka v roce 2023 dosáhly provozní dotace hodnoty 11 547 Kč/ha, což představovalo 26,4% pokles oproti roku 2022 (o 4 134 Kč/ha). Přesto byla jejich hodnota o 23,9 % vyšší, než činila průměrná hodnota podpor v celém souboru FADN (9 322 Kč/ha).

Úroveň provozních dotací byla u podniků právnických osob v několika minulých letech vyšší než u podniků fyzických osob, a to především z důvodu čerpání podpor na výrobu energie z obnovitelných zdrojů (OZE). Vlivem výrazného poklesu podpor OZE se hodnota dotací v roce 2023 u PPO významně snížila. Příčinou poklesu podpor na 1 ha z. p. u PPO bylo rovněž i to, že přímá platba oddělená od produkce DRP/CRISS (Doplňková redistributivní podpora příjmu pro udržitelnost) je poskytována pouze na prvních 150 ha z. p. bez ohledu na celkovou obhospodařovanou výměru. U podniků právnických osob se podpory meziročně snížily na hodnotu 11 096 Kč/ha (o 30,8 %). V porovnání s podniky fyzických osob byla jejich úroveň v přepočtu na hektar z. p. o 3 328 Kč nižší. Hodnota dotací u PFO se naopak meziročně zvýšila o 8,9 % na 14 424 Kč/ha.

Z důvodu vysokého zastoupení podniků právnických osob s BPS, které čerpaly dotace OZE, byly v tomto VZ od roku 2015 do roku 2022 nejvýznamnější skupinou podpor ostatní dotace. V roce 2023 se však podpory na obnovitelné zdroje energie snížily o 97,0 %. Pokles hodnoty těchto dotací byl podnikům s BPS kompenzován zvýšením ceny za prodej elektřiny vyrobené v BPS, což se projevilo v tržbách za OZE v ostatní produkci. Proto se v roce 2023 nejvýznamnější skupinou dotací stala skupina podpor navazující na platby SAPS (včetně Greeningu a Mladého zemědělce) zahrnující Základní podporu příjmu pro udržitelnost BISS, CRISS, Ekoplatbu, Mladého zemědělce a Malého zemědělce. Jejich podíl na celkových dotacích činil 37,8 % a dosáhl hodnoty 4 367 Kč/ha. Z důvodu snížení sazby SAPS z 3 213,91 Kč/ha na 1 760,44 Kč/ha u BISS poklesly meziročně tyto přímé platby oddělené od produkce o 11,4 %. Pokles činil u podniků právnických osob 18,5 % (na hodnotu 4 010 Kč/ha), u podniků fyzických osob se dotace zvýšily o 33,0 % (na 6 648 Kč/ha).

Na celkové výši podpor se platby na oblasti s přírodními omezeními (ANC) podílely 19,0 % a byly tak v tomto VZ druhou nejvýznamnější skupinou dotací. Ve srovnání s rokem 2022 poklesly o 5,0 % na 2 192 Kč/ha. Tato úroveň podpor byla o 95,6 % vyšší, než byly podpory na ANC v celém souboru FADN (1 121 Kč/ha). Environmentální dotace s 16,8% podílem na celkových podporách představovaly další významnou položku provozních dotací. Jejich hodnota se meziročně snížila o 11,4 % na 1 941 Kč/ha. U podniků právnických osob činil pokles 14,5 % (na hodnotu 1 807 Kč/ha), u podniků fyzických osob se tyto podpory naopak zvýšily (o 3,1 %) na hodnotu 2 794 Kč/ha.

Ostatní dotace, které měly v roce 2022 největší podíl na celkových dotacích (32,0 %), tvořily v roce 2023 již jen 14,9 %. Jak již bylo zmíněno, pokles byl v roce 2023 způsoben především razantním snížením podpor na obnovitelné zdroje energie, dále poklesem mimořádných podpor a rovněž ukončením poskytování přechodných vnitrostátních podpor. Podpory OZE poklesly u podniků právnických osob z 3 464 Kč/ha na 106 Kč/ha. Dotace na výrobní spotřebu zůstaly s částkou 1 052 Kč/ha na srovnatelné úrovni roku 2022. U podniků právnických osob dosáhly tyto podpory hodnoty 1 098 Kč/ha, u podniků fyzických osob 759 Kč/ha.

Významnou dotací poskytovanou producentům mléka zůstala Podpora na chov krávy chované v systému s tržní produkcí mléka (dojnice), která byla do roku 2022 zařazena v Dobrovolných podporách vázaných na produkci (VCS). V roce 2023 byla nově začleněna do podpor CIS, které cílí na vybrané citlivé komodity. Sazba byla pro rok 2023 stanovena na 3 501,65 Kč na dojnici a meziročně se tak snížila o 1,1 %. Novým nařízením vlády byla znovu poskytnuta Mimořádná podpora na chov krav chovaných v systému s tržní produkcí mléka (v roce 2023 sazba 300 Kč na dojnici), která byla zavedena v roce 2022. I nadále byla chovatelům dojnic rovněž poskytnuta národní podpora Zlepšení životních podmínek v chovu dojnic. Další národní podpora, která byla v minulých letech chovatelům dojnic poskytována – Podpora na účast producentů a zpracovatelů mléka v režimu jakosti Q CZ, nebyla již v roce 2023 realizována.

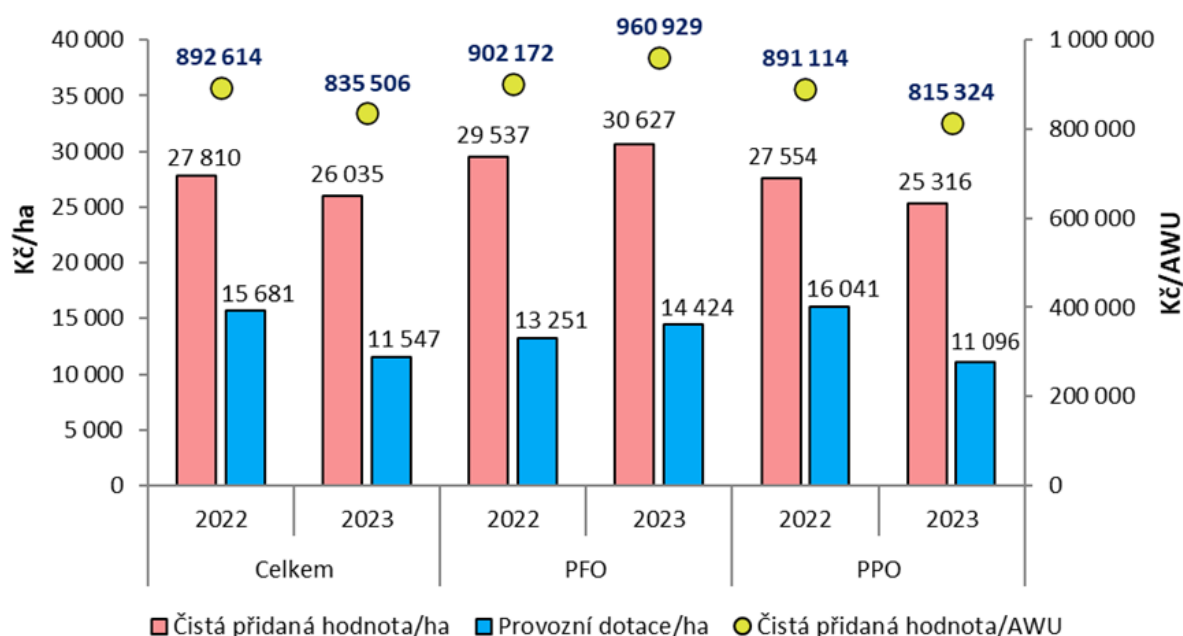
Průměrná hodnota zaplacených investičních dotací se meziročně snížila o 45,1 % na 442 Kč/ha.

Ekonomická efektivnost

Čistá přidaná hodnota (ČPH) je jedním z klíčových ukazatelů ekonomické efektivnosti podniků. ČPH získáme součtem hodnoty celkové produkce a salda provozních dotací a daní, od kterých odečteme náklady na výrobní spotřebu a odpisy. Výsledná hodnota ČPH tedy představuje zdroje podniku určené k úhradě externích nákladů na práci, půdu a kapitál a pro tvorbu zisku podniku. V přepočtu na jednotku plochy se ČPH meziročně snížila o 6,4 % a dosáhla výše 26 035 Kč/ha. I přes pokles převyšovala průměrnou ČPH celého souboru FADN o 39,6 %. ČPH dosáhla u podniků právnických osob hodnoty 25 316 Kč/ha (meziroční snížení o 8,1 %), u podniků fyzických osob činila 30 627 Kč/ha (nárůst o 3,7 %).

Důležitým ukazatelem je čistá přidaná hodnota v přepočtu na roční pracovní jednotku (přepočteného pracovníka). ČPH/AWU se v porovnání s předchozím rokem snížila o 6,4 % na úroveň 836 tis. Kč/AWU. Z pohledu tohoto ukazatele se ekonomická situace podniků producentů mléka v roce 2023 zhoršila. Při meziročním porovnání nebyla ČPH/AWU ovlivněna hodnotou vstupu pracovní síly na 100 ha, protože byla v obou letech shodná, a to 3,12 AWU/100 ha. U podniků právnických osob ČPH/AWU meziročně poklesla o 8,5 % na hodnotu 815 tis. Kč/AWU.

Graf 3: Čistá přidaná hodnota, provozní dotace

Zdroj: Šetření FADN CZ

Důchod ze zemědělské činnosti (DZČ), který je finálním ukazatelem hospodářského výsledku, dosáhl v roce 2023 hodnoty 4 608 Kč/ha. DZČ je vypočten odečtením osobních nákladů, nájemného a placených úroků od čisté přidané hodnoty a přičtením investičních dotací. Výrazný meziroční pokles DZČ o 45,9 % byl způsoben poklesem ČPH/ha (-6,4 %) a investičních dotací (-45,1 %), při nárůstu hodnoty nákladů na externí faktory (+8,8 %), zvláště osobních nákladů (+6,8 %).

Výrazné snížení DZČ bylo způsobeno podniky právnických osob, u kterých došlo k poklesu o 79,0 % na hodnotu 1 319 Kč/ha. Snížení bylo u PPO výsledkem poklesu ČPH (-8,1 %) a investičních dotací (-69,4 %), hodnota externích faktorů naopak vzrostla o 9,9 %, nejvíce pak osobní náklady (+7,8 %). U podniků fyzických osob, u kterých DZČ zahrnuje i odměnu neplacených pracovníků, se důchod meziročně zvýšil o 8,4 %. PFO dosáhly důchod 25 588 Kč/ha, který byl výsledkem nárůstu ČPH (+3,7 %) a investičních dotací (+71,6 %), při mírném poklesu hodnoty externích faktorů (-2,2 %). Mezi oběma právními formami je

v hodnotách důchodu ze zemědělské činnosti významný rozdíl. Osobní náklady jsou u podniků fyzických osob nízké, protože u nich převládá neplacená práce, a proto vykazují oproti podnikům právnických osob vyšší hodnoty DZČ. Osobní náklady PFO tvořily pouze 22,6 % hodnoty osobních nákladů PPO.

Ekonomický vývoj byl v podnicích specializovaných na produkci mléka negativně ovlivněn především nárůstem celkových nákladů, výrazným poklesem provozních podpor a zvýšením odpisů. Výrazný meziroční propad důchodu ze zemědělské činnosti byl způsoben snížením ČPH/ha, zaplacených investičních dotací a nárůstem osobních nákladů. Přestože se celková produkce u těchto podniků zvýšila, především díky nárůstu tržeb z OZE, vlivem uvedených dílčích nepříznivých ukazatelů se ekonomické výsledky podniků s produkcí mléka v roce 2023 meziročně zhoršily.

I když je produkce mléka v České republice poměrně stabilní, čelí několika výzvám. Patří mezi ně kolísající cena mléka, rostoucí náklady na vstupy a potřeba investic do moderních technologií a udržitelného rozvoje.

Ing. Martina Döbertová, Ing. Světlana Lamprechtová
Kontaktní pracoviště FADN ČR, ÚZEI